

Alp 2164
L. Arch

LITUOVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽYVDO
BIBLIOTEKA

ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1989 m. lapkričio mėn. 25 d. / November 25, 1989

Nr. 230(42)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Kokia mūsų laukia istorija?

Šių metų lapkričio 2-3 d. Prancūzijoje, Blois pilyje, vyko suvažiavimas „Europa: kontinentas ir kultūra“, nagrinėjęs Rytų bei Vakarų Europos kultūrinio bendradarbiavimo perspektyvas dabartiniu periodu, totalitarizmo krizės ir Rytų laisvėjimo aplinkybėmis. Suvažiavimą globojo Prancūzijos prezidentas François Mitterand; jį organizavo prancūzų kultūros ministras Jacques Lang, kuris drauge yra ir Blois miesto burmistras. Dalyvavo beveik visų Europos šalių kultūros ministrai ir daugiau negu šimtas intelektualų, ypač tu, kurie pastaruosiu metu yra prisidėję prie Vakarų ir Rytų kultūrinio ryšio. Pakviestųjų tarpe buvo politikų (Adam Michnik, János Kis, Régis Debray), muzikų (Pierre Boulez, Edison Denisov), teatro bei kino veikėjų (Antoine Vitez, Roman Polanski, Krzysztof Zanussi, Volker Schlöndorff, Hanna Schygula), rašytojų bei literatūrologų (Anthony Burgess, Gennadij Aigi, Dmitrij Lichačiov). Lietuvai ir kitoms dviem Baltijos šalims atstovauti buvo pakviestas Tomas Venclova, kurio kalba suvažiavime spausdiname.

Pastaraisiais mėnesiais nepaprastai išpopuliarėjo nuomonė, kad „istorija artėja prie pabaigos“. Tą nuomonę suformulavo Fukuyama. Anot jo, žmonijos tikslas iš esmės yra pasiektas. Totalitarizmas visiškai sužlugdo: jo žlugimą ypač priartina faktas, kad jis nesugebėjo — tiksliau, nebuvo linkęs — aprūpinti savo valdinių kasdieninę duoną (apie žaidimus geriau ne kalbėti) Fukuyama, kaip žinome, bando atgaivinti (ir gerokai suprastinti) Hegel'į. Pasak to vokiečių mąstytojo — kurį Karl Marx lyg ir pastatė nuo galvos ant kojų, lyg ir apvertė aukštyn kojom, — laisvės idėja, skverbdamasi pro regimą istorijos chaosą, neišvengiamai triumfuos; o drauge su tuo triumfu laisvės bei demokratijos sąvokos, kurioms nebėlis jokios priešpriešos, savaime išties ir įsilies į tam tikrą aukštesnę vienovę. Tada istorija sustos. Hegel linko tapatinti šią aukštesniąją pakopą su Prūsijos valstybe, kuri vargu ar atrodė ideali mūsų laikų žmogui; Fukuyama ją tapatina su dabartine masine visuomene, kuri neatrodo ideali netgi jam pačiam. Mūsų laukia laiko išnykimas, globalinis Vakarų demokratijos paplitimas, nuobodus egzistavimas pasaulyje, kuriame visos problemos bus sprendžiamos ramiai ir racionaliai, o videokasetės atstos Hagia Sophia ir Chartres katedrą. Manau, kad ši teorija bus užmiršta taip pat greitai, kaip ji išpopuliarėjo — šiaip ar taip, kur kas anksčiau už Hegel'io filosofiją. Ką begalvotum apie Fukuyama požiūrį, žmogus, praleidęs didesniąją dalį savo sąmoningo gyvenimo Rytų (ar Vidurio) Europoje, vargu ar su tuo požiūriu sutiks. Sovietų imperija, kuri aprėpia ne vien SSSR siaurąją prasmę,

Vienas iš užmirštųjų 19 a. tautinio atgimimo veikėjų

Silvestro Gimžausko biografijos punktyras

PAULIUS SUBAČIUS

Ilgai ir visiškai neteisėtai gilioj užmaršty buvo vienas žymiausių tautinio atgimimo veikėjų buvusios Vilniaus gubernijos lietuviškose apskrityse kunigas ir poetas Silvestras Gimžauskas. Tą lėmė skurdūs duomenys apie Silvestrą Gimžauską, nes rašytojas dėl nuolatinio persekiojimo pasirašinėjo daugeliu slapyvardžių (pavyko išaiškinti net 35), stengėsi nepalikti savo veiklos pėdsakų. Antra vertus, Lietuvos Respublikos laikais, kai dar buvo daug jį atmenančių gyvų žmonių, teišpausdintos kelios trumpo žinutės, o pokario metais kultūrinis trumparegiškumas išstūmė Silvestro Gimžausko vardą net iš antrosios pusės literatūros istorijos, nekalbant apie mokslines monografijas ar vadovėlius. Vienintelis ligšiolinis Silvestro Gimžausko biografas Juozas Tumas-Vaižgantas surinko tik tiek žinių, kiek jam reikėjo skaitant 19 a. antrosios pusės lietuvių literatūros kursą Kauno Vytauto Didžiojo universitete.

Silvestras Gimžauskas gimė 1845 metų spalio 13 dieną (naujuoju stiliumi) Švenčionių apskrityje, Linkmenų parapijoje, Kirdeikių kaime (dab. Utenos raj.) laisvuju valstiečiu Liudo ir Marijonos Vaitkevičiūtės Gimžauskų šeimoje. Silvestras buvo vyriausias iš keturių sūnų ir kelių dukterų. Tėvai buvo darbštūs ūkininkai, nes turėdami (kaip ir dauguma 16-os sodybų kaime) pusantro valako žemės, pasistatė didžiausius Kirdeikiuose namus ir gimus Silvestrui jau samdė du bernus, dvi mergas, pusbernį ir piemenę. Gera ekonominė padėtis leido Gimžauskams mokytis vyriausiąjį sūnų. Silvestras, pasimokęs namuose, dvylikos metų įstojo į Švenčionių, o 1862 metais baigė Daugpilio gimnaziją. Dar mokymasis gimnazijoje Gimžauskas per atostogas bandė kasinėti apylinkės piliakalnius ir pilkapius. Rastos ginklų liekanos audrino menkai civilizacijos paliesto ežeringo krašto dainių ir pasakų pabudintą jautrią jaunuolio sielą. 17-metis Silvestras Gimžauskas įstojo į Vilniaus kunigų seminariją, ta-

čiau ji dėl sukilimo buvo uždaryta, ir teko pasirinkti antrą labai populiarų valstiečių vaikų kelią į inteligentią — tolimesnius vienuolika metų Gimžauskas dirbo vaistinėje provizoriaus padėjėju. Kol kas nepavyko tiksliai nustatyti, kur tuo metu gyveno Gimžauskas, tačiau labiausiai įtikinama, kad jis dirbo Švenčionių vaistinėje, nes būtent iš ten 1871 metais, prisidėjęs Vargomaičio slapyvardžiu, nusiuntė Petrapilio MA savo pirmą žinomą kalbinį darbėlį „Dryn szl [n] ektu apilinkės mana. Pamokslas apie leluwizsku ležiuvį“. 1870 metais Leipzige išleista jo pirmoji knygutė — girtuokliu išjuokianti satyrinė poemėlė „Linkmenės“. Bandymai tyrinėti savo krašto tarmes, rodo, kad jau tuo metu Silvestras Gimžauskas stovėjo tautinio sąjūdžio veikėjų gretose, stengėsi kultūrinėmis priemonėmis kovoti prieš socialines negeroves, kurios sudarė palankią dirvą tautiniam ir moraliniam išsigimimui, ypač lietuvių kalbos išsižadėjimui. Iš pat pirmųjų Gimžausko darbų matome jo valstietišką orientaciją, norą šviesti grėsmingomis sąlygomis dar išlaikijusį savitumą Aukštaitijos kaime, iš kurio pats kilo. Sunku apibūdinti visas aplinkybes, lėmusias Gimžausko polinkį į kultūrinę veiklą, tačiau, matyt, šalia Motiejaus Valančiaus bei jo aplinkos skleistų blaivybės ir tautiškumo idėjų, pasiekusių jauną klieriką seminarijos mūruose, svarbiausią vaidmenį suvaidino, pasak Vaižganto, „per jį pasireiškusi gyvoji, sveikoji tautos dvasia, kuri nenorėjo gesti net tiečia slopinama“ prolenkiškos gimnazijų ir seminarijos atmosferos. Gimžauskas labai godžiai ekaitė visus ligi tol pasirodžiusius lietuviškus raštus ir buvo matęs ar bent girdėjęs apie Kristijono Donelaičio, Simono Stanevičiaus, Dionizo Poškos, Antano Strazdo, Antano Baranauko kūrybą, Simono Daukanto ir Motiejaus Valančiaus istorinius veikalus, žinojo Jono Bretkūno, Liudviko Rėzos, Konstantino Sirvydo, Danieliaus Kleino, Mikalojaus Daukšos,

akivaizdžių vertybių, atmesti bet kokius išmoningus vergijos pateisinimus. Bet totalitarizmo žala kur kas didesnė už jo naudą. Nekalbėsiu apie jo aukas — man atrodo, kad jas geriausiai tyliai atsiminti. Nekalbėsiu ir apie jo atneštą demoralizaciją bei gilų provinciskumą, kuris mūsų šalyje tebevargina daugelį. Blogiausia tai, kad istorija linkusi išnykti, pavirsti visišku laiko nebuvimu kaip tik tada, kai ji įgyja siaubingas proporcijas — kad ir ką besakytų Hegel ir Fukuyama.

Kiekvienas, pažįstąs sovietinius kalinius, pastebi skaudų dėsninumą: septyniolikmetis vaikas, suimtas Stalino laikais ir praleidęs kacetuose dvidešimt metų, dažniausiai išėina iš jų toks pat, koks buvo anuomet, dar vis septyniolikmetis psichologiškai. Mūsų lagerio žmonės — gal ne visi, bet daugelis — išgyvenę daug dešimtmečių nelaisvi, psichologiškai lieka 1939 ar net 1917 metų lygmenyje. Tarsi Rabelais pasakoje, pas mus ima atitirpti žodžiai ir idėjos, kitur pasaulyje jau virtę anachronizmu. Jų tarpe, be abejonės, yra puikios idėjos ir įstabūs žodžiai,

Paminklas Silvestrui Gimžauskui, atidengtas 1988 m. spalio mėn. 15 d. Kirdeikiuose Vilniaus universiteto kraštotyros instituto iniciatyva. Paminklo autorius — S. Karanauskas.

Friedricho Kuršaičio ir kitų darbus. Šie vardai pasirodo jau pirmosiose Silvestro Gimžausko knygutėse.

1875 metais Gimžauskas susiruošė vykti į Petrapilį studijuoti farmaciją. Tačiau Vilniuje susitiko seminarijos laikų draugą Motiejų Harasimavičių, tuomet jau seminarijos rektorių. Šis prikalbino poetą toliau ruošis kunigo darbu ir Gimžauskas buvo priimtas įskart į antrąjį seminarijos kursą. Dėl charakterio tvirtumo ir lietuviškos orientacijos Gimžauskas tapo autoritetu mokslo draugams, o nepriekaištingo elgesiu ir proto aštrumu pelnė ypač didelį rektoriaus pasitikėjimą. Kartą seminarijos auklėtiniai pareiškė nepasitenkinimą seminarijos

tvarka ir kai kuriais dėstytojais. Rektoriui jau ruošėsi imtis griežtų priemonių prieš maištininkus, tačiau sužinojęs, kad Gimžauskas jiems pritaria, patenkino klierikų reikalavimus.

Laisvu nuo paskaitų laiku kalbėdamas lietuviškai Silvestras Gimžauskas visados stengėsi, kad jo kalba būtų taisyklinga. Pavyzdžiui, jis atmetė, kaip nelietuvišką, žodį „ponas“ ir varčiojo „viešpats“. Pastarasis prigijo jam kaip pravardė, o vėliau tapo vienu iš poeto slapyvardžių. Draugaudamas su gudų kilmės klieriku J. Kurčevskiu, vėliau Vilniaus mokslo bičiulių draugijos pirmininku, mokė jį lietuvių kalbos, panaudodamas savo paties parašytus praktinės gramatikos apmatius. Susirūpinimas dėl lietuvių kalbos lydėjo Silvestrą Gimžauską visą gyvenimą. „Mas-kolniai po visus gelžkelius, po visas kanceliarijas mūsų krašto užvedė maskolišką kalbą — taigi būkime drąsūs ir kalbėkime tik lietuviškai, ir tai ne pašnibdomis, bet pilna krūtine, nes Lietuvoje lietuviškoji kalba turi skambėti“, — rašė jis. Carinės administracijos įsakymu visose viešose vietose pakabinus lentelės su užrašu rusiškai: „Čia yra uždrausta lietuviškai kalbėti“, Gimžauskas tose parapijose, kur vėliau kunigavo, stengėsi visur platinti lietuviškus, kad ir paprasto turinio užrašus. Pavyzdžiui, „čia spjaudyti negalima“ ir pan. Valkininkuose yra išlikę jo eilėraščiai, rašyti ant skardos lakštų. Lakštai buvo prikalti ant šventoriaus tvoros, klebonijos sienos ir kitur. Ir toliau rašytojas rinko kalbinę medžiagą, bandė kurti naujus žodžius ir terminus, kuriais keisdavo svetimybės. Jo žodynėliu vėliau naudojo-

si Eduardas Volteris ir Kazimieras Būga.

Gimžauskui besimokant Vilniaus seminarijoje, Rokiškio grafas Reinoldas Tyzenhauzas kreipėsi į mokyklos vadovybę, prašydamas išversti į lietuvių kalbą Haydno oratorijos „Pasaulio sukūrimas“, Mozarto „Te Deum“ ir šešių Fabererio mišių tekstus. Atlikti vertimą buvo įpareigotas Silvestras Gimžauskas, kaip pagarsėjęs seminarijoje lietuvių kalbos žinovas ir poetas. Per pusmetį baigtas darbas buvo geros poetinės ir kalbinės pratybos jo neišlavintai rašytojo rankai. Beje, seminarijos, o vėliau Akademijos, kur 1876 metu pabaigoje išventintas ir kunigus Silvestras Gimžauskas buvo pasiūstas mokytis, paskaitu užrašuose isiterpia ne vienas lietuviškas eiliuotas fragmentas ar ištisas eilėraštinės. Juose — lietuvių kalbos niekintųjų pasmerkimas, pasiūlymai iš girtuoklių ir tinginių dvarininkaičių.

Petrapilio Dvasinėje akademijoje Gimžauskas mokėsi ir gyveno kartu su K. Jaunium ir P. Kriaučiūnu. Gimžauskas buvo už savo draugus vyresnis, jau veik dešimtmetį darbavosi lietuviško žodžio labai, taigi turėjo jiems padaryti neabejotinos įtakos. Antra vertus, Jaunius, matyt, paskatino jį dar labiau susidomėti kalbos tyrinėjimu, o gal ir rinkti medžiagą žodynėliui „Žodžiej iš gyvos kalbos lietuvių Linkmeniškių“. Šiaip ar taip metus laiko Petrapilyje egzistavo trijų susipratusių lietuvių būrelis, gal tuo metu ko pastebimo nenuveikęs, tačiau neabejotinai paskatinęs jo narius tolimesnei veiklai.

1878 metais Gimžauskas dėl pablogėjusios sveikatos paliko Akademiją ir buvo paskirtas Želudoko (dab. Gudijoje) bažnyčios vikaru, o po metų perkeltas į Žiežmarių parapiją. Nors vikaro galimybės keisti nusistovėjusią bažnyčioje tvarką buvo labai menkos, tačiau jo pastangomis baigiančioje sulenkėti parapijoje pradėti sakyti lietuviški pamokslai. Nors 1880 metais Gimžauskas buvo paskirtas Vidiškių filialistu, iki pat 19 a. pabaigos kas antrą sekmadienį sakomi lietuviški pamokslai Žiežmariuose išliko. Tapęs labiau nepriklausomu Vidiškių bažnyčios ir parapijos dalies šeimininku, Gimžauskas galėjo laisviau veikti. „Milimjasiu szetono veikla tai yra girtuoklyste, [...] labjausei terpu jusu prapliatinus, ir as pirmjau visa un jos šokau“, — rašė jis pamokslu juodraštyje. Rezultatai buvo akivaizdūs — per nepilnus metus įvedė Vidiškėse visišką blaivybę. Vidiškių bažnyčia buvo lietuvių dvarininko Ignoto Kamiensko (Kaminsko) valdose. Gimžausko prašomus, jis nupirko kelis šimtus maldaknygių, J. Zelzavičiaus pasakų, kurias J. Zavadskio knygynuo leido parduoti carinė administracija. Gimžauskas į pasakų viršelius įsiuvo savo knygeles *Ant Nauju metu Lietuvai dovaniale* arba *Lietuvos Bičiulius* ir platino jas. Kunigo nurodymu, kartą lietuviškos knygutės pasipylė iš traukinio, važiuojančio pro Ignaliną. Ne be autoriaus pagalbos Vilniaus kunigų seminarijos

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Tomo Venclovos kalba suvažiavime „Europa: kontinentas ir kultūra“ • Silvestras Gimžauskas • Knyga apie Joną Šimoliūną • LRD premija Jurgiui Jankui • Pokalbis su Vidu Aleksandravičium • Bernardo Brazdžionio baladė • Dailininkai: Augustinas ir Raimondas Savickai, Rimas VisGirda • Paskaita apie Molotovo-Ribbentropo sutartį • Chicagos teatruose

Tomas Venclova

Knyga apie profesorių Joną Šimoliūną (1878 - 1965)

EDMUNDAS ARBAS

Jurgis Gimbutas. *Jonas Šimoliūnas: inžinierius, valstybininkas, profesorius*. Chicago: Lietuvos Šaulių sąjunga tremtyje, 1988. Spausdino Mykolas Morkūnas spaustuvė, Chicago, Illinois. 230 puslapių. Kaina – 12 dolerių. Gaunama „Drauge“.

Jurgio Gimbuto *Jonas Šimoliūnas* – įdomi knyga, atskleidžianti daug vertybių iš Nepriklausomos Lietuvos kūrimosi laikotarpio. Gerai padarė Vladas Šimoliūnas, gyvenęs Dana Point, California, ir kiti mecenatai, padėję išleisti intriguojančią knygą apie a.a. inžinierių, valstybininką, Kauno universiteto statybos katedros profesorių – Joną Šimoliūną. Tai įdomi, gyvenimo blaškoma, užsigrūdinusi, savo kraštui besiaukojanti asmenybė. Gerai jis apibūdintas knygos autoriaus dr. Jurgio Gimbuto jo kondensuotame įvadiname straipsnyje.

Man asmeniškai neteko pažinti profesorių Joną Šimoliūną ar kūrėjų, paskaitų Vytauto Maželio universitete. Besilankant Kauno Technikume, teko susitikti su dr. J. Šimoliūnu, gerbiamą iš universiteto bei inžinierių kolegų apie juos rašiusiu.

Biografinių žinių čia neliesiu; jos parašytos knygoje, kurią, ypač inžinieriams, reikia paskaityti. Įdomu, kad garbingas velionis liko nedėses; tai dėl nepaprasto pareiškimo ir atsidėjimo savo profesijai ir visuomeniniam bei moksliniam darbui universitete; jam nebuvo laiko savo asmeniniams reikalams, kuriuos vis atidedavo rytdienai. Ir toji „rytdiena“ nepastebimai jį atridenė ir aštuoniasdešimtmetį. Iš jaunų dienų pasidavė savo motinos paskaitai – šviestis, kad būtų išmintingesnis.

Būdamas iš gausios šeimos, iš trijų brolių vyriausias, pradžioje dirbo prie ūkio ir sodybos, o paskui išėjo į pasaulį siekti mokslo. Joniškėlio dviklasė mokyklą baigęs, įstojo į Politechnikos institutą Rygoje, kurį baigė kaip statybos inžinierius. Už mokslą reikėdavo mokėti 160 rublių į metus, kuriuos uždirbdavo pamokomis. Tuo pačiu metu dalyvavo Rygos lietuvių kultūriniam gyvenime, būdamas studentų ratelio „Viltis“ pirmininku. Tai buvo lietuviškos ugdymo lopšys per meną, vaidybą ir dainą. Vėliau, 1905 metais buvo įsteigta „Žvaigždė“. Jos iniciatoriais buvo Didžiojo Vilniaus seimo nariai. Įdomus ir jausmingas epizodas iš lietuvių rengto koncerto Suomijoje, Helsinkio universiteto didžiojoje salėje: gražioji Mailla Talvio, profesorius Mikkolos žmona poetė, jausmingai pakalbėjo apie Lietuvą, net pravirkdė žiūrovus. Ji kartojė, kad tokia tauta, kaip lietuvių, negalinti žūti, visi jai turi padėti. Šis epizodas turėtų būti pavyzdys lietuviams plačiame pasaulyje, kaip propaguoti savo gimto krašto reikalus kitataučių akyse, siekiant jų simpatijų ir paramos. Be abejo, siekiant kitų užuojautos, reikia būti ir patiems kilni pavyzdžiu, kaip buvo profesorius Jonas Šimoliūnas. Jis sujungė to laikotarpio jaunuosius intelektualus, sugebėjo drauge išlavinti per Rusijos revoliucijos laikotarpį, net išrūpinti lietuviams galimybes per Suomiją sugrįžti į savo kraštą Lietuvą.

Grįžęs į karą nualintą kraštą, Jonas Šimoliūnas trumpam apsiėjo tėviškėje, Jusėnų kaime. Čia ėmė organizuoti ūkininkus, tarti kaip save ir turtą apsaugoti nuo besibastančių miškuose, bėpėšikaujančių rusų ir vokiečių kareivių. Organizuoja kaime mokyklos statybą. Atvykęs į Vilnių, įsijungia į Lietuvos atstatymo darbus. Ypač rūpinasi įjungti daugiau inžinierių krašto atstatymo kūrybiniam darbui. O jų tada buvo labai maža. Kilo

Iš kairės: profesorius Jono Šimoliūno sūnėnas Vladas Šimoliūnas, knygos „Jonas Šimoliūnas“ autorius dr. Jurgis Gimbutas ir Los Angeles ALIAS pirmininkas inžinierius Zigmantas Viskanta. Scenoje – Jono Šimoliūno portretas.

reikalas įsteigti Aukštuosius kursus technikos ir medicinos sričių specialistams. Pirmoje atsistačiusios Lietuvos vyriausybėje Jonui Šimoliūnui buvo pavesta organizuoti Susisiekimo ministeriją. Knygoje aprašyta įdomių, kritiškų momentų besikuriančios Lietuvos vyriausybei, kaip jos nariai turėjo verstis be atlyginimų ir be kariškos ar su labai ribota militarine apsauga, laisvinant kraštą nuo plėšikaujančių rusų, vokiečių – bermontininkų ir lenkų, kurie kėsinosi Lietuvą prijungti prie Lenkijos. O kas gražiausia, tai kad skurde besikuriančios Lietuvos vyriausybė broliškai rėmė ir Latvijos prezidento Ulmanio vyriausybę, dalydamasi skurdžiu Lietuvos išdu.

Paskirtas Butų valdybos viršininku 1919 metais, Jonas Šimoliūnas rūpinosi atstatyti begrünančius medinius Lietuvos pastatus, įvesdamas tuo laiku dar nenaudojamą gelžbetonio sistemą

ne tik tiltams, bet ir grūdų elevatoriams. Inžinieriai Jonas Šimoliūnas ir Morkūnas buvo iniciatoriai gelžbetonio statybos Lietuvoje.

Jonas Šimoliūnas nuo 1923 iki 1933 metų buvo Klaipėdos uosto darbų valdybos direktorium ir tuo pačiu metu dėstė Kauno universitete. Jo broliškasis Vladas Šimoliūnas įdomiai aprašo savo dėdes sunkų darbą, statant Šventosios uostą, kuris turėjo išaugti į pagrindinį Lietuvos uostą. Jonas Šimoliūnas tuo laiku gyveno Šventosios uoste, traukinyje tarp Šventosios ir Kauno, o taip pat ir Kaune. Tai rodo jo intensyvų darbą, vykdamas įvairias pareigas.

Profesorius Jonas Šimoliūnas, kaip knygoje rašoma, buvęs labai draugiškas ir vaišingas kolegoms profesoriams, net ir studentams, nuolat besilankančioms jaunimo ekskursijoms. Buvo populiarus visuomenėje. Įdomiai aprašomi

epizodai iš pirmos sovietinės okupacijos, vėliau iš nacių okupacijos, jiems universitetą uždarant 1943 m. kovo 17 d.

Išvardijami Technikos fakulteto dėstytojai, studentai bei apgyvenieji diplominius darbus; taip pat suminiama, kokie dalykai buvo dėstomi universitete. Profesorius Jonas Šimoliūnas studentų tarpe buvo labai mėgiamas. Jį pagerbė net keturios studentų korporacijos, pasirinkdamos jį savo garbės nariu ir globėju. Jis yra parašęs išsamų keturių tomų veikalą savo dėstomajam statybos kursui.

Pasitraukęs į Vokietiją 1944 metais, blaškėsi po įvairias vietas, kaip ir visi pabėgėliai. Kaip pedagogas, Jonas Šimoliūnas nerimo savyje ir jau 1946 metais jį dėstė Kemptene Aukštuosiuose technikos kursuose, vėliau Baltic University Pinnerberge. Taip pat buvo aktyvus ir visuomeniniame gyvenime. Jo

nas Šimoliūnas buvo VLIK'o valdyboje, kurios pirmininku tuo laiku buvo med. dr. Domas Jasaitis.

1950 metais profesorius Šimoliūnas emigravo į Ameriką. Jo pirmas apsigyvenimas buvo pas giminaičius Detrote – Sims-Šimoliūnus. Po daugelio klajonių Amerikoje apsigyveno Racine, Wisconsin, 70 mylių nuo Chicago.

Čia tuoj pradėjo organizuoti Pasaulio lietuvių inžinierių-architektų – PLIAS sąjungą, kurios pirmininku išbuvo visą dešimtmetį. Savo laiką nenuoarama ir be praktiškos veiklos negalėjo gyventi. Be inžinierių-architektų ALIAS ir PLIAS sąjūdžio, priklausė ir daug kur kitur, dėjosi prie senimo ir jaunimo.

Jaudinosi, kad jaunimas nenuoarama, siektų aukštojo mokslo, būtų dori lietuviai, sukurtų lietuviškas šeimas ir rūpintųsi Lietuvos išlaisvinimu. „O to to...“ – tai buvo jo charakteringas priežodis. Dėl savo vyresnio amžiaus Amerikoje nebegalėjo gauti darbo; vien tris savaites išbuvo įmonės sargu. Buvo pensininkas be pensijos. Tačiau visą laiką buvo didelis optimistas, rūpinosi lietuvių ir Lietuvos laisvės atkūrimu. Kaip asmuo, kitų tarpe laikydavosi kukliai, gerbė kitų nuomonę. Senatvės sulaukęs, pasidarė gan religingas, kaip rodo ir jo parašytas Credo: „Laimingas, kuris tiki“ – tai liudija jo asmeninę pasaulėžiūrą. Palaidotas Šv. Kazimiero kapinėse, Chicagoje.

Reikia pripažinti didelį nuopelną redaktoriumi ir autoriui dr. inž. Jurgiui Gimbutui, šia knyga pastatęsiam paminklą savo universiteto laikų vyresniam kolegai ir viršininkui profesoriumi Jonui Šimoliūnui. Tai dar vienas vertingas žaltinis iš Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpio, išryškinantis, kuo lietuvių inžinieriai prisidėjo ir kokią vaidmenį vaidino Lietuvos sunkiame kūrimesi periode. Knyga naudinga ne tik griežtųjų mokslų profesionalams, bet ir plačiai lietuviškai visuomenei, siekiančiai pažinti savo tautos praeitį.

Jurgis Jankus

Vytauto Maželio nuotrauka

Lietuvių rašytojų draugijos premija paskirta Jurgiui Jankui

Lietuvių rašytojų draugija kasmet skiria premiją už metų geriausią grožinės literatūros knygą. Premija – 2000 dolerių. Mecenatas – Lietuvių fondas. Už 1988 metų grožinės literatūros premiją 1989 m. lapkričio mėn. 10 d. balsų dauguma paskirta rašytojui Jurgiui Jankui už jo knygą *Tėvas Venancijus ir jo Matilda*. Knygą išleido Lietuviškos knygos klubas Chicagoje.

Vertinimo komisiją sudarė: pirmininkas tėvas Leonardas Andriekus, OFM, sekretoriai – Leonas Lėtas, nariai: Kotryna Grigaitytė-Graudienė, Nelė Mazalaitė-Gabienė ir Vytautas Volertas.

Premijos įteikimas – per Šeštojo mokslo ir kūrybos simpoziumo literatūros vakarą, kuris įvyko vakar, lapkričio 24 dieną, Jaunimo centre, Chicagoje.

Vienas iš užmirštųjų

(Atkelta iš 1 psl.)

klierikus pasiekė kovingas *Lietuvos Bičiulis*. Policijos vykdytų kratų dokumentai rodo, kad Gimzausko kunigavimo metais lietuviškų knygų skaičius apskritis valstiečių namuose padidėjo net iki keliolikos vienetų. Vidiškėse buvo apsilankęs P. Kriaučiūnas. Kaip rašo atsiminimuose Silvestro Gimzausko pagalbininkas platinant lietuvišką spaudą, elementorių autorius K. Strazdas, P. Kriaučiūnas su poetu aptarė knygų spausdinimo reikalus, kalbėjo apie pastangas leisti lietuvišką periodiką. Nemokamai dalinantis knygas, sakantis gražius pamokslus kunigas buvo labai mylimas apylinkės valstiečių. Jis paskatino mokytesnius steigti slaptas mokyklas, rašyti prašymus dėl elementorių spausdinimo.

Per trejus darbu Vidiškėse metus Gimzauskas sugebėjo pasirodyti Vilniaus vyskupystės kurijos aktyve darbščiu kunigu ir pakilo per vieną bažnytinės karjeros laiptelį – 1883 metais jis buvo paskirtas klebonu į Kietaviškes. Kietaviškėse teko daug ką pradėti nuo pradžių, nes iki Gimzausko čia klebonavo lenkai ir parapijoje tik vienas žmogus – Motiejus Grybauskas mokėjo lietuviškus poterių. Mat jam suvirtinimo sakramento teikęs vyskupas Motiejus Valančius jį reikalavdavęs. Įvedęs lietuviškus pamokslus, sėkmingai tęsė draudžiamos spaudos platinimo darbą, Silvestras Gimzauskas per vienerius kunigavimo Kietaviškėse metus pakeitė parapiją neatpažįstamai. Klebonijoje poetas net įsteigė lyg kokią slaptą skaitlyklėlę, kur valstiečiai galėjo

ateiti paskaityti lietuviškų knygų, o vėliau ir pirmųjų *Aušros* numerių. *Aušra* Gimzauska pasiekė, jau persikėlus į Kietaviškes, t.y. po poros mėnesių nuo tos pasirodymo. Poetas tuojau užmezgė su ja ryšius, nes jau 1883 metų penktame numeryje randame atsakymą į jo laišką: „malonėtume sandarbininkų „Ausros“ eilėje ir Tamystos guodotina varda matitie“. O dar po trijų mėnesių *Aušra* dėkoja už atsiųstus pinigus. Gimzauskui labai rūpėjo *Aušros* reikalai – viename laiške jis klausia, kiek laikraščio numerių siunčiama į Ameriką, bara už svetimybų vartojimą. *Aušroje* pasirodė Silvestro Gimzausko eilėraštis „Nemenčinis“, kelios žinutės įvairiomis temomis. Be *Aušros* poetas dar bendradarbiavo *Garsė, Šviesoje, Valtje, Vienybėje lietuviškose* ir kituose laikraščiuose. Iš minimojo periodikoje išspausdintų publicistinių straipsnių galime spręsti apie labai platų jo interesų ratą. Silvestras Gimzauskas rašė jaunimui apie dienos režimą ir fizinę kultūrą, nagrinėjo emigracijos priežastis, ekonominę valstiečių padėtį, domėjosi laivyba Nemunu, amatų mokyklomis, net paskelbė didelį straipsnį apie Kolumbą. Aišku, daugiausia dėmesio Silvestras Gimzauskas skyrė Lietuvos istorijai, kalbai bei blaivybei. Be kita ko, poetas šalia lenkų, lotynų gerai mokėjo prancūzų, hebrajų, matyt, ir vokiečių kalbas.

1884 metais, proteguojant mirtėn Motiejui Harasimavičiui, Silvestras Gimzauskas buvo paskirtas Valkininkų klebonu ir Merkinės dekanu, o kiek vėliau gavo garbės kanaaninko titulą.

Sumaniai įtikinęs naują vyskupą Audzevičių, kad pastoracijos reikalai dekanate labai prasti vien dėl to, kad valstiečiai nesupranta lenkiškai kalbančių kunigų, rašytojas gavo iš kurijos platus išgaliojimus veikti savo nuožūra. Vyskupas sutiko, kad Gimzauskas pasikviestų į dekanatą jaunų kunigų – lietuvių ir naujasis Merkinės administratorių įvedė visame dekanate vien lietuviškas pamaldas bei pamokslus. Net to meto bažnytinį dokumentų rinkiniuose Valkininkų bažnyčios archyvo lietuviškų raštų buvo tris kartus daugiau nei lenkiškų. Silvestro Gimzausko kunigavimo Valkininkuose metu miestelis tapo

svarbiausiu draudžiamos spaudos platinimo židiniu visoje gubernijoje. Kunigas ne tik už savo pinigų leido kontrafakcines knygytes, bet ir finansavo ištisą knygnešų tinklą Vilniuje. Yra žinių, kad net legendinis Jurgis Bielinis gaudavęs iš jo pinigų. Dekano ir didelės parapijos klebono pajamos buvo nemažos, tačiau laiškuose Gimzauskas skundžiasi neturįs pinigų dar vienai ar kitai knygutei spausdinti. Keliantis iš Valkininkų, visą jo turtą sudarė siaura medinė lova, mažas stalukas, dvikėdės, keli paveikslai, knygos ir rankšluostinė su džiūkiu austu rankšluostiu.

Pakelės Nepomukas, Selos kaimas Andriaus Surgailio (Utena) nuotrauka iš Lietuvių fotografijos 1988 metų parodos Čiurlionio galerijoje, Chicagoje.

Nors carinė administracija, nujautusi jos atžvilgiu nepalankią Silvestro Gimzausko veiklą, trukdė kunigui išvykti už parapijos ribų, jis dažnai lankydavosi tėviškėje, įkūrė savo gimtajame kaime slaptąją mokyklą. Apie jo aistringus, retoriškus pamokslus, sakytus Valkininkuose, o per atlydus – Linkmenyse, Kuktiškėse, dar ir šiandien pasakoja iš senelių girdėję aštuoniasdešimtmečiai kaimo žmonės, kartais net padeklamuodami kokį dvielį, prieš šimtą metų Gimzausko pasakytą iš ambonos. Dar dirbdamas vaistinėje poetas pradėjo rinkti Linkmenų apylinkėse tautosaką ir etnografijos dalykus. Ir vėliau atvažiavęs kelioms dienoms pas brolių į Kiauneliškį šį darbą tęsė. Eduardas Volteris naudojosi Gimzausko aprašymu „Linkmeniškiai Letuvių papročiai, burtai, gydymo dalikai“, o tautosakininko J. Karlovičiaus archyve saugomos jo užrašytos pasakos. Silvestro Gimzausko veikla, jo daroma įtaka kunigams, seminarijos auklėtiniais negalėjo patikti prolenkiškai nusistačiusiai dvasinei vyresnybei, o juo labiau carinės administracijos atstovams, kurie, nepaisant begalinio kunigo atsargumo bei diplomatijos, per aštuonerius jo kunigavimo Valkininkuose metus surinko nemažą medžiagą, patvirtinančios žandarų spėliojimus. Vyskupystės kurijai pateiktas generalgubernatoriaus oficialus kaltinimas su reikalavimu iškelti Silvestrą Gimzauską iš Valkininkų skelbė, kad Merkinės dekanas trukdo oficialios

rusiškos valdinės mokyklos darbui bei daro neigiamą įtaką parapiečiams. 1893 metų pradžioje garbės kanaaninkas ir dekanas buvo pažemintas vikaru į Giedraičius. Toks kunigo kanaaninko pažeminimas, kiek žinoma, beprecedentinis atvejis per visą 19 amžių. Tuo Silvestro Gimzausko persekiojimas nesibaigė. Giedraičių klebonas Pikturna, su kuriuo Gimzauskas nesutiko kalbėtis lenkiškai, nuolat skundė poetą kurijai ir ši 1893 m. gruodžio mėn. 16 d. atsisakė Silvestro Gimzausko, kaip kunigo, paslaugų, dar neturintį nė penkiasdešimt metų kanaaninką išsiųsdama altarista į Bagaslaiviškį. Tuo metu rašytojas tikrai nesirgo, nes, vos atvykęs į naują vietą, padėjo parapijos klebonui J. Pakalniškui kalėdoti, jau pirmą dieną užsitraukdamas nemalonę, nes iš turtingesniųjų surinktus grūdus išdalijo vargingesniems valstiečiams. Tiesiog stabina skaudžiai įžeisto kunigo veiklumas ir optimizmas – per dvi savaites beteisais altarista įkūrė parapijoje septynias slaptas mokyklas ir apdirbė jas savo rašytais elementoriais. Ir čia užvirė knygų platinimo darbas. Dėl kunigų stokos rengė klebonijos kieme vakarą, kurio metu pasakodavo susirinkusiems valstiečiams apie Lietuvos istoriją, skaitydavo savo (Nukelta į 3 psl.)

Reikės laiko susigulėti įspūdžiams

Pokalbis su Vilniaus universiteto docentu Vidu Aleksandravičium

LIŪDA RUGIENIENĖ

Spalio dvylikta – ketvirtadienio vakaras, tačiau Dievo Apvaizdos lietuvių parapijos kultūros centro didžiulė salė pilnutėlė. Tai Detroito neįtikėtinas įvykis. Gi visus juos čia net ir iš tolimųjų Michigano vietovių suvadino Vilniaus universiteto dainų ir šokių ansamblio koncertas, kurį surengė Lietuvių Bendruomenės Detroito apylinkė. Kad koncertas pasiseks, buvo aišku pirmąsias dainas sudainavus. Publika stebėjo su gilia meile ir įsijautimu, o pasibaigus, nenorėjo, jog šokėjai, dainininkai ir orkestrantai sustotų. Pasiliejo gausūs plojimai. Malonu buvo ir po vakarieniškos salėje išgirsti muzikos garsus, ir vėl sukosi rateliai, žaidimai, į kuriuos jungėsi ir mūsų jaunimas. Neskubėjome namo, nors ir ketvirtadienio vakaras...

Spaudoje jau daugelį kartų minėtos ansamblio sėkmingos kelionės Vakarų Europoje ir Sovietų Sąjungoje, tačiau mažai žinūčių, kurios artimiausiu metu su ansambliu, kad galėtume sužinoti jų svajones ir rūpesčius. Labai nudžiugau, kai kitą rytą po koncerto sutiko pasikalbėti ansamblio vadovas Vidas Aleksandravičius.

— *Keliaujate labai daug. Kas paskatino Jus išvykti į tolimąją Kanadą ir Jungtines Valstijas? Koks buvo Jūsų kelionės pagrindinis tikslas?*

— Atvažiavimo buvo keli tikslai. Iš tikrųjų mintis atvažiuoti buvo ne mūsų. Mus susirado Toronto „Gintaro“ ansamblio vadovai. Buvau atvažiavęs į Torontą ir ten tarėmės apie koncertinį pasikeitimą. Mūsų tikslas buvo ne tik parodyti, ką vienas ar kitas ansamblis sugeba, bet ir surasti jaunimą. Gintariečiai sugrįžę vienas per kitą papasakoja apie Lietuvą, rašo spaudoje apie patirtus įspūdžius, džiaugsmus. Tai kaip banga atsiliepia jaunime. Aš esu įsitikinęs, kad nuoširdesnis suartėjimas pasidarys vien nuo jų atvažiavimo, o jau nekalbu apie mūsų atvažiavimą.

— *Pažiūrėjus į Jūsų grupę, susidaro spūdis, kad ansamblyje dalyvauja profesionalaus lygio dainininkai, šokėjai, orkestrantai. Žinome, kad jie visi yra studentai. Kur Jūs surandate tokių gabių jaunuolių, kurie pajėgia ne vien studijas vesti, bet ir taip puikiai pasirodyti?*

— Lietuvoj kiekvienoj mokykloj yra choras ir viena kita šokių grupė, folklorinis ansamblis. Jeigu vaikai nesimoko muzikos mokykloj, o Lietuvoje tokių mokyklų yra nemažai, tai jie dalyvauja šiuose ansambliuose.

Iš Vilniaus universiteto ansamblio programos Detroito 1989 m. spalio mėn. 11-12 d. – viduryje (po trispalvės) ansamblio vadovas Vidas Aleksandravičius. Jono Urbono nuotrauka

Vilniaus universiteto ansamblys Detroito, scenoje: kairėje – Jono Urbono nuotrauka, dešinėje – Algio Čereko.

Mokyklose yra ir dūdų orkestrai, dar ir kitokie ansambliai. Jei jaunuolis bent kiek muzikalus, tai jis neišvengia dalyvavimo šitokiuose būreliuose. Į universitetą ateina jau susipažinęs su muzika ir šokiais. Žinoma, turime ir tokių, kurie būna nešokę, tuomet mokome mes.

— *Kas paruošia tų tautinių šokių, folklorinių ansamblių, apie kuriuos kalbate, mokytojus?*

— Pradėsiu nuo mūsų pačių. Mes universitete dirbame, gauname atlyginimus. Aš esu universiteto docentas, estetiško lavinimo katedros. Kiti vadovai taip pat gauna atlyginimus. Mes iš to valgome duoną. Šitie studentai, kuriuos vakar matėte, jie visi ne tik dalyvauja ansamblyje, bet yra ir estetiško lavinimo katedros studentai. Po paskaitų jie ateina pas mus ir čia praeina tam tikrą kursą. Jiems yra dėstoma teorija. Choro dalyviai išmoka skaityti gaidas. Orkestrantai būna paruošti groti bet kuriame orkestre; iš tikrųjų būna labai universaliai

paruošti. Šokėjai, praėję keturių kursų programą, gauna pažymėjimus ir gali vidurinėse mokyklose vesti ratelį ir gauti atlyginimą. Mūsų auklėtinių jau yra nemažai ir jie yra įsigiję rimtą pasiruošimą. Šiaip Lietuvoje yra daug kitų dainų ir šokių ansamblių, maždaug apie dvidešimt.

— *Išėjimoje tautiniai šokiai yra labai populiarūs ir mūsų jaunimo labai mėgiami, nes šokti galima ir lietuvių kalbos nemokant. O kaip Lietuvoje? Ar jaunimas taip pat tautinius šokius mėgsta?*

— Praeityje buvo daug nuodėmių. Dažnas bandė kurti tautinius šokius be liaudiško pagrindo, bandė spaust vašką iš ten, kur žaliavos nėra. Kartais nusifantazavo vienas ar kitas ansamblis. Ateityje tie šokiai bus atmesti. Buvo ir rūbų stilizacija. Dabar grįžtame prie visai kito supratimo, grįžtame daugiau į gryną folklorą, pavyzdžiui, mūsų programos pirmoje dalyje tautinių šokių pynė grynai folklo-

rinė, tik truputėlį pritaikyta scenai. Kiekvienas šokėjas šoka, kaip tą šokį išvaizduoja, be koregavimo. Muzika taip pat grynai autentiška.

— *O dabar pakalbėkime apie rūbus. Mes aiškiai matome, kad išėjimoje lietuvių tautiniai rūbai skiriasi nuo Jūsų dėvimų rūbų. Atrodo, kad ansambliai labiau mėgsta stilizuotus kostiumus. Kaip paaiškinsite trumpų sijonėlių dėvimą?*

— Nelabai patenkintas trumpais sijonais. Kaip sakiau, mes grįžtame į folklorinį šokį, mes grįžtame į ištakas, į labai gilią ištaką. Tik šiuo keliu ir eisime. Kostiumas yra surištas ne su mūsų siekiais, bet su finansais. Todėl dar turime ir trumpus sijonus, ir kitų nuodėmių, kurias reikia išbraukti. Eisime tokia kryptimi, kad ir kostiumas nebūtų nei stilizuotas, nei trumpinamas, nors jaunatviškam pauglių dūkimui trumpi sijonėliai net ir labai tinka. Už metų kitų pamatysite visai kitokį ansamblių.

— *Turbūt daug pastangų reikalauja naujų idėjų programų kūryba, nes su ta pačia negalite visą laiką pasirodyti? O kaip pasiruošimas?*

— Tai nemažas uždavinys. Lietuvos folkloriniai ansambliai kiekvieną vasarą praleidžia kaime, rinkdami šokius. Mes stengiamės naudotis jų rinkiniais. Viską suspėti padaryti yra neįmanoma. Programas paruošti irgi užima daug laiko. Tokia programa, kurią vakar matėt, sunku būtų pasakyti, per kiek laiko ji buvo paruošta. Pareina ir nuo studentų sugebėjimo. Kartais ateina muzikalesni, ritmiškesni, artistiškesni. Vieniems nereikia daug aiškinti, o kitiems – keletus metus. Aplamai studentų muzikinis pasiruošimas yra aukštesnio lygio nei prieš dešimt metų.

— *Kai vykstate į Vakarų Europą, ar ten pasirodote su panašia programa, kaip pas mus?*

— Per daug nesitaikom. Trupu-

tėl mažiau dainų, bet nelabai. Su panašia programa pasirodėme prieš keletą savaičių Vakarų Vokietijoje ir pasidarė problema – ateinančiais metais esame pakviesti keturis kartus į Vakarų Vokietiją. Reikės daug dirbti, reikės laiko. Šių kelionių tikslas yra mūsų jaunimui parodyti Vakarų pasaulį. Šitiek metų uždarai gyvenus, žvilgtinti į svečius kraštus nepaprastai įdomu.

— *Kas vokiečiams labiau patiko, šokiai ar dainos?*

— Šokiai daugiau patinka, bet patinka ir dainos. Pareina, kur koncertuojame – ar provincijoje, ar mieste. Nuo to irgi priklauso. Pavyzdžiui, Kirchberge, kur koncertuoti kvietė ir kitais metais, priėjusios vyresnės moterys su ašaromis akyse sakė, kad mūsų Joninės ir vestuvinė dalis priminė joms jaunystę.

— *Prieš užbaigiant šį pokalbį, norėčiau paklausti, kaip jaučiatės Amerikoje? Jau turėjote kelis koncertus Chicagoje ir vakar Detroito. Ar jaučiate skirtumą tarp Chicagoje ir Detroito lietuvių?*

— Nepajutome didelio skirtumo. Koncertuojame kaip sapne, nes esame labai šiltai priimti, labai maloniai priimti ir Detroito, ir Chicagoje. Niekur pasaulyje taip mūsų ko gero ir nepriėmė, nes čia lietuviai, gi visur kitur užsieniečiai, žiūrėjo. Iš pradžių buvo nedrašu čia važiuoti, tačiau jau pirmo koncerto metu šitos dvejonės buvo išblaškytos ir mums yra tiek malonu, kad reikės daryti pertraukėlę prieš važiuojant į kokią kitą svečią šalį. Reikės laiko susigulėti įspūdžiams, nes esame labai sužadinti tokio malonaus priėmimo.

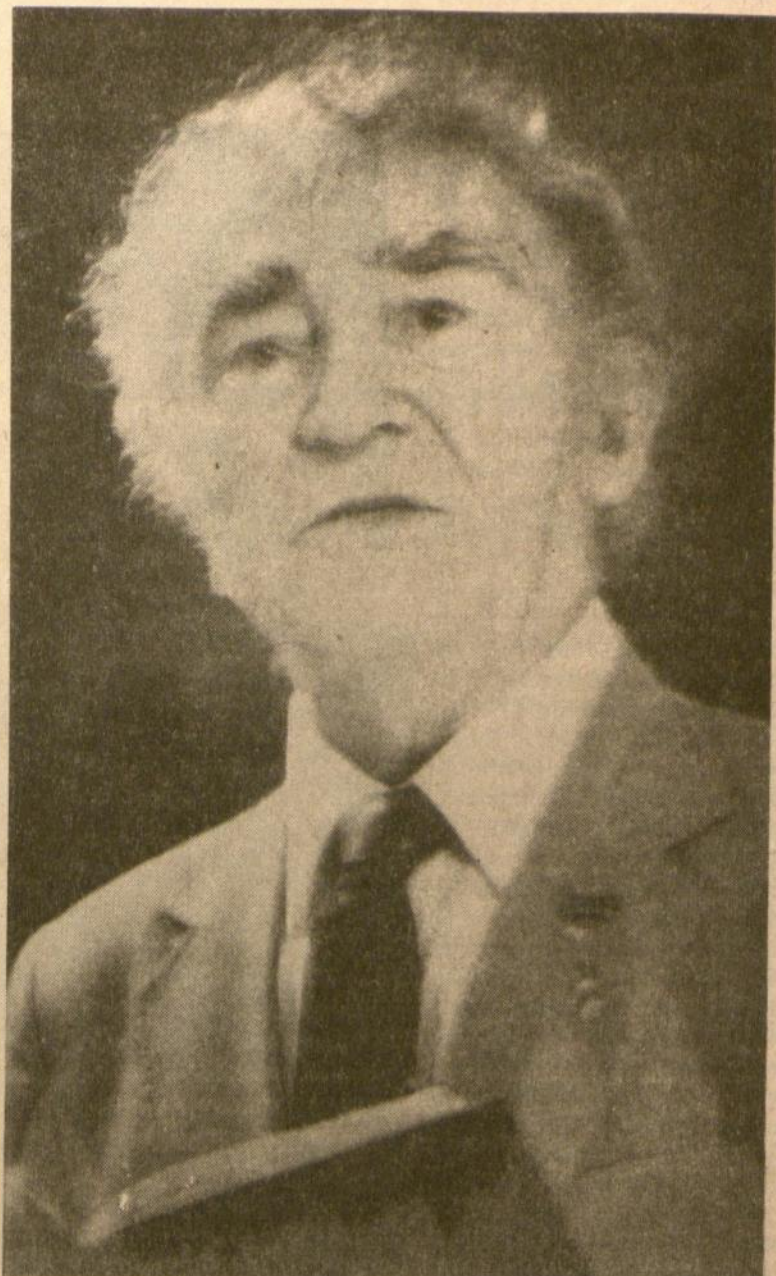
— *Pokalbis baigėme su nuosirdžiu dėkui, ansamblio vadovu Vidu Aleksandravičium. Atrodo, vos tik susipažinome ir dar būtų tiek daug kitų klausimų ne vien tik apie programą, Jonines, vestuves, liaudies instrumentus, dainas ir šokius, bet ir apie universitetą, Lietuvą. Susitariame susitikti pavasarį ir atsisveikiname. Skuba dėti lagaminus į automobilį ir išvykta į Clevelandą. Ten nekantriai jie irgi laukiami. Aleksandravičiams pas mus viešint, jau keletą kartų skambino klivlandiečiai, rūpindamiesi ne vien koncertu, bet ir giedojimu bažnyčioje. Išleisdama pagalvoju, kad kiekvieną kartą, kai sulaukiame svečių iš Lietuvos, jie atveža mums jos mazytę dalelę, tačiau išvažiuodami išsiveža ne vien tiek metų jiems drausto mūsų krašto įspūdžius, bet ir mūsų užgniauztus jausmus. Taip pamažėli visiems gyja žaizdos.*

Vienas iš užmirštųjų

(Atkelta iš 2 psl.)

eileraščius. 1897 metų vasarą nepaliaujamas darbas išsekino Silvestro Gimžausko sveikatą, ir jis išvažiuojo į Varšuvą gydytis. Ten, rudenį, rugsejo 27 dieną mirė, testamentu palikdamas vos 300 rublių – po šimtą seseriai, laidotuvėms ir lietuviškam laikraščiui. Toks buvo visas buvusio dekanato turtas.

Nusakant Silvestro Gimžausko vietą mūsų kultūros, mūsų tautinio atgimimo istorijoje, svarbiausia pažymėti, kad jis buvo didžiausia asmenybė Vilniaus krašte 19 a. antroje pusėje. Trys (iš penkiolikos) prieš Aušrą pasirodžiusios poeto knygutės savo tematika ir idėjomis ne tik artimos pirmojo laikraščio programai, bet yra tiesioginės jo pirmtakės. Dešimtmetyje nuo vyskupo Motiejaus Valančiaus mirties iki Aušros pasirodymo visoje Lietuvoje nebuvo nei vieno Silvestro Gimžauskui prilygstančio rašytojo ar kovotojo. Savo veiklos mastais Vilniaus vyskupijoje jis beveik prilygo Motiejaus Valančiaus užmojams Žemaičiuose ir teisėtai turėtų būti laikomas tiesioginiu blaivybės bei knygnešystės tėvo įpėdiniu.

Bernardas Brazdionis

Vytauto Maželio nuotrauka

Bernardas Brazdionis

Ji buvo Jaltoj (1944)

*Kai susirinkę po padangę Casablankos
Vadai ieškojo tako tekančios taikos,
Kaip debesų migla sudilo žodžiai blankūs,
O vergės tautos vėl ją šauks vergų takuos...*

*Ji buvo Jaltoj, o tautų vadai didieji
Nerado jos kalboj, nerado jos širdy,
O žodžiai skambūs kaip tušti varpai skambėjo,
O verkė ji nesuprasta, prasta, skurdū...*

*Tautų krauju pasrūvus leidos saulė Krymo,
Tautų krauju rašyta rašta nešdama
I naktį juoda, naktį amžiu užmiršimo,
Kai jachtą jų šilkinė supo sutema...*

*Ji buvo jų, vadų didžiųjų, neregėta
Ir nekviesta ir nelaukta Teherane,
Ir gaudė jie tik jos netikrą siluetą,
Ir nesugavę jos, nesakė niekas „ne“...*

*Nelaisvė mirė piemenys Azerbeidžano
Ir Karabache kraujas krito kaip rasa,
Pakalnė Dagestano vien vergai gyveno,
Ir siautė Nemuną kraupi mirties tamsa...*

*Ir niekas žudymui nerado žodžio „žudo“,
Ir verkė ji už sienų Potsdamo pilies,
Ir, nepriplaukusi puikios salos Bermudu,
Ji S[love] O[ur] S[love] iš dugno šauks, vanduo tylės...*

*Kai išsiskirstė iš padangės Casablankos
Vadai neraiš jai tako temstančius takuos,
Plauks debesų migla sudilę žodžiai blankūs
Laisvoj nelaisvėj ir nesantaikoj taikos...*

Post scriptum (1989)

*Kai griūva gėdos siena vidury Berlyno,
Kai tautos renka likusias senų šventadienių šukes,
Abu žūklautojai, ir jie galbūt nežino,
Ar ją pagaus, ar ne, ar ji be atgarsio nushės...*

*Ji buvo Jaltoj ir, tikiu, ji bus ten Maltoj
Mažų tautų taikos suvereniteto didelė viltis, —
Deja, ar ją, žudytą aikštėse ant kruvinų asfalto,
Ar gyvą mirusieji, mirė, laisvė kad gyventų, pamatys...*

Vilniaus universiteto ansamblio nariai Detroito 1989 m. spalio mėn. 11-12 d.

Jono Urbono nuotrauka

Augustino ir Raimondo Savickų darbai Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje

DAIVA KARUŽAITĖ

Augustinas Savickas yra pasižymėjęs Lietuvos šių laikų tapytojas, peržengęs slenkstį į platesnę pasaulinio meno erdvę. Jis taip pat yra meno istorikas, kritikas ir dažnai rašo apie tapybą iš savo kelionių. Savickas yra buvęs Vilniaus universiteto meno fakulteto profesorius. Jis pats baigė mokslus 1949 metais ir per 40 metų jo tapyba yra perėjusi daug stadijų ir pasikeitimų. Gimęs Danijoje, Augustinas yra Nepriklausomos Lietuvos diplomato bei rašytojo Jurgio Savickio sūnus. Jis daug keliavęs, aplankęs Suomiją, Švediją, Prancūziją, Angliją, Belgiją, Graikiją, Vokietiją, Jugoslaviją ir Rusiją. Šią vasarą jis buvo pakviestas kartu su sūnum Raimonda i Lakeside Studio, Michigan.

Augustinas Savickas yra ypačiai produktyvus dailininkas. Jo menas yra jausminis, kartais sunkiai prieinamas ir suprantamas; egzistuojantis daugiau negu viename sąmonės lygyje. Savicko ankstyvesni darbai yra daugiau realūs peizažai ir portretai. Portretuose jis yra įamžinęs daug savo artimųjų: žmoną, vaikus, motiną, kuri buvo nužudyta per karą. Taip pat nutapė portretus kitų artimųjų, pavyzdžiui, Juozo Banaičio bei G. Eidukienės. Jis mėgo tapyti dailininkus, nes jie „supranta meną“: L. Katina, J. Uogintaite, V. K. Jonyną ir kitus.

Maždaug nuo 1975 metų jo

Dailininkai Raimondas ir Augustinas Savickai

tapyba smarkiai pasuko geometrine, abstraktine linkme ir dailininkas pasižymėjo kaip ypač stiprus koloristas. Augustiną Savicką domina žmonių santykiai ir ritualai. Perėjęs nemažai asmenišką gyvenimo posūkių, jis pastaruosiu metu tyčia žengia anapus filosofinių ir politinių idė-

jų ir bando išreikšti subjektų gilia esmę, esenciją. Jo paveikluose matome meilę ir respektą žmonių tarpusavio santykiuose. Tapydamas jis atmeta racionalias mintis ir jo galvosena yra neprimtinis simbolių ir stiliaus kategorijos. Jo nūdienėje tapyboje matome daug religinių temų, rū-

pintojėlių ir taip pat kasdieninio žmonių bendravimo įvykių. Jis vartoja simbolius neįprasta prasme, juos persijoją per pasamone. Lieka gryna, savita mintis, gilus mąstymas. Augustinas Savickas nebando išaiškinti pasaulio, bet tiesiog mums dovanuoja paveikslus, kurie yra raktai ir kelio ženklai, norint pajusti savo pačių asmenišką novatoriškumą, per kurį mes galime rasti individualinę laisvę, kuri mus bendrina. Galima sakyti, kad pas Augustiną Savicką yra ekspresionistinės įtakos, taip pat yra modernumo ir meno tradicijų poveikio. Matyti meilė lietuvių tautodailei, gili rusų ikonų suvoktis. Naujausiuose savo darbuose, nes jie yra laisviausi, Savickas vartoja primityvias, nelabai išdailintas formas. Jis yra radęs stiprų, savitą stilių. Jo darbai traukia žiūrovus todėl, kad žada dar net tolimesnį išsivystymą ir šviesią ateitį.

Augustino Savicko sūnus Raimondas Savickas baigė Vilniaus universitete bibliotekininkystės mokslus. Jis pajuto, kad jį labai traukia menas ir pradėjo mokytis tėvo studijoje. Apie ryšį su tėvo menu jis yra pasakęs: „Jeigu pamatai, kad tau gali perduoti, būtinai reikia imti“. Šiuo metu jie dalinasi dažais ir „lenktyniauja“. Yra įdomu matyti tėvo ir sūnaus tapybą drauge, bet reikia pabrėžti, kad noras juos lyginti yra apgaulingas, nes panašumas yra labai paviršutiniškas. Tėvo tapyboje yra labai patraukliu

spalvų kombinacijų. Raimondas Savickas vartoja daug tamsesnę paletę. Iš karto žiūrovai gali pastebėti labai gyvą energiją. Raimondas dažus tepa labai plonai, bet labai energingais teptuko brūkšniais. Tokia energija jo tapyboje sukelia nuotaiką, kad gali kas nors tuojau pat įvykti, kažkas paslaptingo, kas ruošiasi staiga iškilti į paviršių. Pas Raimondą Savicką galima jausti smarkią įtampą tarp praeities ir ateities, sukuriančią intensyvių paveikslus. Ši jėga koncentruota figūrose. Įdomiausia jo serija, pavadinta „Sugrįžimas“. Žmonės vaikšto Vilniuje. Kartais beveidžiai, nutapyti šviesiomis spalvomis, jie vaikšto tamsiame miesto fone. Vilnius nutapytas nežymiai banguotomis linijomis, sudarant apytikslią perspektyvą. Susidaro įspūdis, kad miestas plaukia, kartais kyla į viršų. Vieno paveikslu centre yra moteris su vaikučiu rankose ir ji tarytum stabilizuoja miesto foną. Šioje serijoje reikiama Vilniaus miesto sudėtingos ir šiuolaikinės nuotaikos. Raimondo Savicko darbuose vystosi gili ir asmenišką pasaulio samprata.

Augustino ir Raimondo Savickų darbai bus eksponuojami Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, kur jų parodos atidarymas bus rytoj, sekmadienį, lapkričio 19 diena, 5-7 v.v. Paroda vyks iki 1990 m. sausio mėn. 20 d. Šią parodą organizuoja Balzeko Lietuvių kultūros muziejus ir „Lakeside Studio“.

Augustinas Savickas. Kancios ženklai II. 1988. Drobė, aliejus. 165 x 135 cm

Paskaita apie 1939 metų slapta sovietų-vokiečių sutartis

Gruodžio 1 dieną, penktadienį, 7:30 v.v. Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, 6500 South Pulaski Road, Chicagoje, profesorius John Kulczycki skaitys paskaitą: „1939 metų slapta sovietų-vokiečių susitarimai“, pasinaudodamas unikaliais, mažai žinomais šaltiniais. Jis kalbės apie aplinkybes, kuriomis buvo padarytos 1939 metų rugpjūčio ir rugsėjo mėnesio slaptos sutartys tarp Stalino ir Hitlerio, o taip pat apie šių sutarčių šandienines pasekmes. Tiesioginis rugpjūčio 23 dienos susitarimo rezultatas buvo Antrojo pasaulinio karo pradžia. Slaptų sutarčių išdava buvo Sovietų Sąjungos okupacija Lietuvos, Latvijos ir Estijos. Lenkijos teritorija

tapo padalinta tarp Sovietų Sąjungos ir Vokietijos.

Remdamasis mažai žinomais ar net iki šiol nežinomais šaltiniais, profesorius Kulczycki paneigs sovietinę tezę, kad užimdama Baltijos šalis ir Lenkijos dalį, Sovietų Sąjunga vadovavosi vien tik savignos tikslais.

John Kulczycki yra University of Illinois at Chicago profesorius, dėstantis Rytų Europos šalių istoriją. Jis yra Rytų Europos istorijos specialistas, plačiai žinomas Amerikoje ir už jos ribų, daugelio publikacijų autorius.

Po paskaitos bus vaišės. Visi, kurie norėtų išgirsti slaptų 1939 metų sovietų-vokiečių sutarčių kvalifikuotą interpretaciją, kviečiami dalyvauti šioje vakaroneje.

Rimo VisGirdos paroda Lemonte

BIRUTĖ ŠONTAITĖ

Sakoma, kad modernaus meno paskirtis yra atspindėti dabartį, kuri paprastai paslėpta kasdienybėje. Tad yra įdomu įvertinti menininko darbą, pamatyti, ką jis mato, kas jį paveikė, ir pasvarstyti jo supratimą savo laikų.

Rimas VisGirda yra pasaulinio masto keramikas ir ilgametis garsiųjų Chicagos International Art Forms bei Expo parodų dalyvis, kurias kas metai organizuoja John Wilson ir jo Lakeside Group. Gimęs Lietuvoje, VisGirda atvyko į JAV 1949 metais, būdamas septynerių metų amžiaus. Kurį laiką jis su šeima gyveno su dėde, buvusiu Kauno meno akademijos direktorium. Rimo pirma patirtis meno srityje buvo stebėjimas, kaip dėdė tapo.

Tačiau, sekdamas kitų imigrantų pavyzdžiu, Rimas nutarė

studijuoti „praktiškus“, griežtuosius mokslus. Baigė fiziką ir kelerius metus dirbo šioje srityje. Sakoma, kad jeigu palinkimas menui slypi tavo gyslose, tas palinkimas eventualiai triumfuos. Taip atsitiko ir Rimui. Studijuodamas, jis lankė keramikos kursus. Jie jam patiko, jam sekėsi ir jis susižavėjo ta sritimi. Bedirbdamas fizikos srityje, jis tęsė keramikos mokslus vakarais ir praleido savo laisvalaikį studijoje. 1968 metais Rimas metė fiziką ir perėjo visiškai į keramiką. Jis baigė meno ir vėliau keramikos studijas, išgydamas magistro laipsnius. Baigęs mokslus, Rimas dėstė įvairiuose universitetuose ir kolegijose Amerikos Vidurvakariuose.

Žvelgiant į molinį kūrinį, neišvengiamai kyla klausimas, ar tai menas, ar tai rankdarbis, ar paprastas molio dirbiny? Tai yra seniai nagrinėjamas ir dar neišspręstas klausimas. Tačiau

kai menininkai, kurie vartoja molį, žvelgia į jį, taip, kaip tapytojai žvelgia į drobę, šis klausimas išnyksta. Paveiktas savo mokytojų bei menininkų bendruomenės, Rimas perėjo nuo molio dirbinių į skulptūrą, dėmesį kreipdamas labiau į savoką, negu į formą. Vėliau, studijuodamas Washingtono valstybiniam universitetui, jis suprato, kad molio dirbiniai yra vis dėlto meninė sritis ir grįžo prie savo pradmens. Visa tai atsispindi jo dabartiniuose darbuose. Jo darbai yra ir praktiški, ir skulptūriški, formos ir savokos junginiai.

Pastaruosiu metu Rimas turi laikinas profesūras įvairiuose universitetuose. 1987-1988 metais jis buvo nuolatinis menininkas (artist-in-residence) Lakeside Studio, Lakeside, Michigan. 1988 metais, pakviestas Sovietų Sąjungos menininkų draugijos, ir atstovaudamas Lakeside Studio, Rimas lankėsi Leningrade, Maskvo-

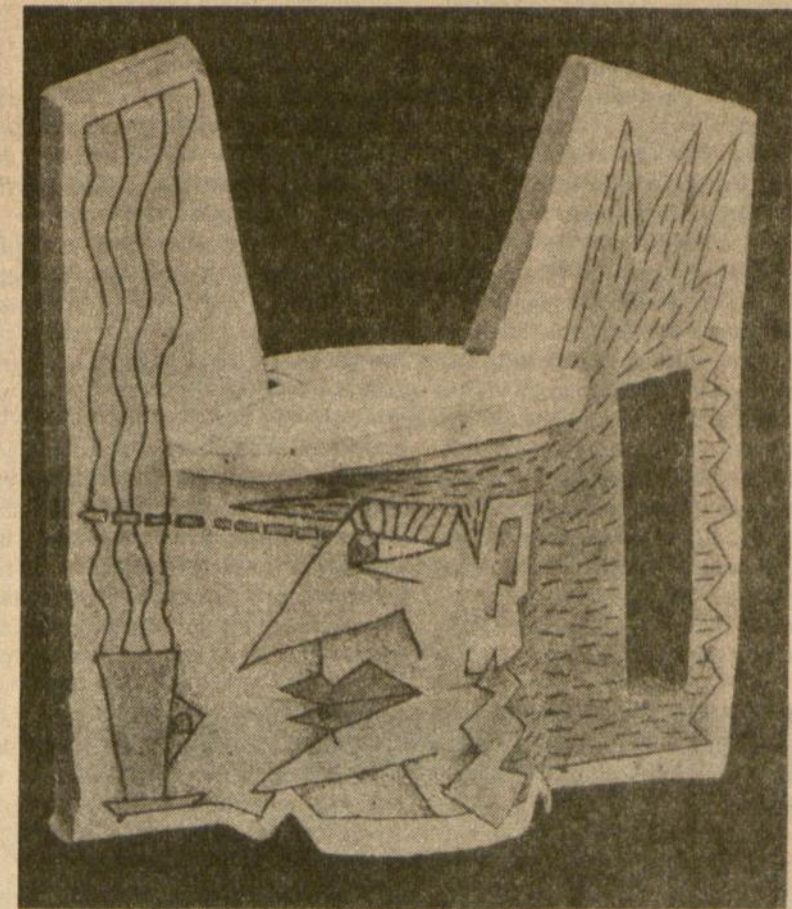
je ir Lietuvoje, tyrinėdamas ir dokumentuodamas įvairių dailininkų kūrinis. 1989 metais buvo pakviestas Lietuvos meno draugijos dalyvauti tarptautiniame keramikos simpoziume Panevėžyje. Jo ir septyniolikos kitų menininkų darbai vėliau keliavo per visą Lietuvą.

Niekas neapkalta Rimo VisGirdos, kad jis senoviškas ar tradicinis. Kadangi jis dėsto ne vien tik keramiką, bet taip pat skulptūrą ir paįsybą, jo darbuose atsispindi visos trys sritys. Jo darbai primena kubizmą, o unikalus kampuotas stilius sukuria savotiškas plotmes, kuriose jis išreiškia savo karikatūrinius įvaizdžius.

Nors Rimas lietuvis, jo darbuose aiškiai atsispindi amerikietiška aplinka. Karikatūriniai vaizdai yra itin amerikietiški, primenantys šeštadieninius multiplikacinius filmus, sekmadieninius komiksus ir, aišku, bulvarinius komikų žurnalus, kurie gyvavo pokarinių kartų jaunystėje. Jo vaizduotėje yra miestai su žėrinčiais dangoraižiais, „sparnuoti“, dideli automobiliai, mandrai ap-

sirengusios damos su ilgais, raudonai lakuotais nagais, kurie visi kartu su amerikietišku žargonu, pajuokiančiu tematika, įsikverbia į Rimo darbus. Rimo darbuose mes matome save, Amerikoje, šiomis dienomis.

Rimo VisGirdos individualinė keramikos paroda „Stebėjimai“ vyks šiuo metu Lietuvių centre, Lemonte, per Mokslo ir kūrybos simpoziumą nuo lapkričio 22 iki 26 dienos.

Rimas VisGirda „Boston never liked tea/teapot“ 11 1/4" 11" x 7", 1986

Chicagos teatruose

Suamerikietintas „Mizantropas“

Pirmaujantis Chicagoje Goodman teatras (200 South Columbus Drive) šį rudenį pastatė Molière „Mizantropą“, tačiau čia ši komedija vertėjo Neil Bartlett ir režisieriaus Robert Falls labai suamerikietinta, perkeliant ją į Hollywoodą, sudarant atitinkamą scenos įrengimą, o ir išryškiant dabarties filmų pramonės machiavelišką politiką, personazų aistras ir romantinius susikryžavimus, mainantis meilės ir neapykantos stipriems proveržiams. Tai kandi satyra prieš modernios hollywoodiškos bendrijos korupciją, išryškinant tos visuomenės moters apgaulingumą.

„Mizantropo“ vertėjas ir sumodernintojas Neil Bartlett yra anglų dramaturgas, režisierius, rašytojas ir vertėjas. Už šios komedijos eiliuotą ir sumodernintą vertimą yra gavęs Edinburgh Fringe premiją.

Aktorių parinkimas, pasirošimas ir igudimas — įspūdingas. Reikšminga, kad Molière veiklai, sukurti daugiau kaip prieš šimtmečius, vis dar stipriai domina teatralus ir publiką. „Mizantropas“ į lietuvių kalbą buvo išverstas dar Nepriklausomoje Lietuvoje.

Investavimų vargai

Kitas iš pirmaujančių Chicagos teatrų — Court Theatre, veikiantis specialiai gerai įrengtose patalpose prie Chicagos universiteto (5535 South Ellis Avenue) sezoną pradėjo su Caryl Churchill drama „Serious Money“. Scenoje gausu telefonų, kompiuterių,

vyksta biržos investavimų įkarštis, pavaizduojas moderniojo žmogaus įklimpimą materialines gėrybes. Tai aštri satyra, išryškinti, kaip kiekvienas, susirūpinęs tik savo investavimais, pergyvena rizikos įtampą. Vienas personažas paslaptinomis aplinkybėmis žūva. Jo sesuo metasi ieškoti paslapties išaiškinimo, bet patyrusi, kokius milijonus yra laimėjęs jos brolis, nustoja ieškoti teisybės ir kaltininko, susitelkdama į rūpestį, kaip užsitikrinti brolio turtą paveldėjimą.

Ši drama su dideliu pasisekimu buvo statoma Londone, taipgi Broadway teatre, New Yorke. Į

Jinos Varytės rečitalis

Jina Varytė (Varis) — sopranas, studijuodama muziką, dainavimą bei psichologiją Northwestern universitete, 1988 metais įsigijo bakalaurų laipsnį, o dabar tame pačiame universitete siekia magistro laipsnio. Ji taip pat yra studijavusi Michigan State universitete, Curtis muzikos institute, Juilliard muzikos mokykloje.

Jina Varytė, akompanuojant Ken Smith, gruodžio 3 dieną, 3 val. p.p. atliks privalomą (Graduate class) rečitalį Lutkin Hall, 700 University Place, Evanston, Illinois. Rečitalio programoje: Benedetto Marcello Alessandro Scarlatti, Giuseppe Torelli, Robert Schumann, Johannes Brahms, Francis Poulenc kūriniai. Taipgi atliks keletą Juozo Gruodžio ir Juozo Tallat-Kelpšos dainų.

Jina Varytė porą metų buvo Ardis Krainik, Chicagos Lyric operos generalinės vadovės egzekutyvinė sekretorė. Iš pareigų pasitraukė, nutarusi siekti aukštesnio mokslo laipsnio. Šiuo metu ji dėsto Lake Forest muzikos institute, kurio studentams akademinius užskaitus duoda Barat ir Lake Forest kolegijos. Jina Varytė, anksčiau gyvenusi Detroito, o dabar Glenview, Illinois, artimiaus susipažinusi su Chicagos lietuviais, ketina padainuoti ir jų renginiuose. **ptr.**

dramą ipinta ir humoro, nutiekiančio publika juokui. Reikia stebėtis režisierės Terry McCabe sugebėjimu į sceną įvesti tiek gyvumo, o taip pat sužavi aktorių talentas ir jų labai rūpestingas pasiruošimas.

Juoz. Pr.

Rimo VisGirdos kūriniai: (kairėje) „A good cup of coffee is hard to find“; (dešinėje) AM Series/Ceramics, 18" x 10" x 8"

